

*Гавриленко Тетяна,  
доктор педагогічних наук, професор,  
професор кафедри дошкільної та початкової освіти,  
Національний університет  
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Україна*

## **МОДЕЛЬ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ НІМЕЦЬКОГО ПЕДАГОГА ЛЕО КЕСТЕНБЕРГА (1882-1962)**

Актуальність дослідження зумовлена потребою осмислення історичного досвіду розвитку музичної освіти в європейському освітньому просторі та виявлення концептуальних засад її реформування. У цьому контексті особливий інтерес становить постать Лео Кестенберга – німецького музичного педагога, культурного діяча й освітнього політика, який відіграв важливу роль у модернізації музичної освіти у першій половині ХХ століття. Розроблена ним модель охоплювала основні освітні ланки – від дошкільного виховання до освіти дорослих – і ґрунтувалася на принципах системності, наступності, доступності та тісного зв'язку музичної освіти з загальним культурним розвитком особистості [1, 77]. Важливість звернення до цієї проблеми посилюється тим, що педагогічна спадщина Лео Кестенберга залишається недостатньо висвітленою в історико-педагогічних і музично-педагогічних дослідженнях українських науковців, тоді як її осмислення відкриває можливості для глибшого розуміння європейських тенденцій розвитку музичної освіти та їх творчого використання в сучасних умовах [3, 16-17].

Педагогічні погляди Лео Кестенберга найповніше репрезентовано у праці «*Musikerziehung und Musikpflege*» («Музична педагогіка та культивування музики»), опублікованій у Ляйпцигу 1921 року [4]. Саме в ній обґрунтовано важливість створення нової моделі музичної освіти в Німеччині та розкрито її теоретичні засади. Книга складається з трьох частин: «Музичне життя сьогодення», «Музична освіта», «Культивування музики». Особливе значення для розуміння авторської моделі має друга частина – «Музична освіта», у якій охоплено питання здобуття загальної музичної освіти в дитячих садках, школах, професійних училищах, університетах і центрах освіти для дорослих, а також професійної музичної освіти в музичних школах та спеціалізованих закладах [2, 60].

В основі моделі музичної освіти Лео Кестенберга лежить ідея її безперервності. Музика, на його думку, має супроводжувати людину впродовж усього життя, а отже, система музичної освіти повинна бути цілісною, наступною й соціально доступною. Саме ця ідея визначає внутрішню логіку всієї його моделі та зумовлює послідовне охоплення всіх освітніх ланок.

Першою ланкою цієї системи є дитячий садок. Педагог виходив із того, що кожна дитина з раннього віку перебуває під впливом музики, а тому саме в цьому віці можна закласти фундамент для подальшої продуктивної та сприйнятливої участі в музичному житті. Особливу увагу педагог звертав на необхідність розвитку слуху, ритму, імпровізації у дітей, застосовуючи для цього дитячі пісні, хороводи та музичні ігри. Музична освіта на ранньому етапі розвитку дитини розглядалася ним не як вузькоспеціалізоване навчання, а як органічний складник її загального розвитку. Вона має бути планомірною, емоційно насиченою й методично вивіреною [4, 31-34].

Закладені в дошкільному віці основи музичного розвитку, за Лео Кестенбергом, повинні дістати продовження в початковій школі, яку він розглядав як вихідний пункт цілеспрямованого й єдиного музичного розвитку. Педагог заперечував зведення уроків музики лише до вивчення пісень. На його думку, у перші роки шкільного навчання йдеться насамперед не про спів як технічну навичку, а про музику як засіб формування елементарного музичного чуття, сприйнятливості та творчості. Він підкреслював важливість інтегрування музики в інші навчальні предмети: малювання, гімнастику, мову. Такий підхід свідчить про прагнення зробити музику важливим компонентом повсякденного шкільного життя, засобом гармонізації освітнього процесу й внутрішнього світу дитини.

Для початкової школи педагог окреслив і змістові орієнтири навчання музики. Серед них: розуміння елементарних музичних понять, застосування музичних елементів у грі й танці, розвиток звукової уяви та звукового досвіду, ознайомлення з нотним записом, формування відчуття форми й змісту пісні, імпровізація, подальше вивчення пісенного матеріалу тощо. Водночас він підкреслював, що успіх музичного розвитку дитини залежить не від єдиного «правильного» методу, а від майстерності вчителя, його свободи, музикальності, здатності пробуджувати інтерес до мистецтва. Це дає підстави стверджувати, що в центрі його моделі постає не формальна методична схема, а творча постать учителя-музиканта [4, 35-39].

Подальший розвиток цієї ідеї простежується на рівні середньої школи та професійних училищ, де музична освіта має розвиватися на вищому рівні. Лео Кестенберг вважав, що всі

стимули, закладені в початковій школі, повинні бути тут поглиблені й закріплені. У середній школі музика розглядається вже не лише як засіб емоційного пробудження, а і як частина культурного надбання, складник загального розуміння епох, стилів, історії людства. Саме тому педагог наполягав на поширенні музичного компонента на інші предмети – історію, фізику, мову, культуру, гімнастику. Йдеться фактично про міжпредметну інтеграцію, за якої музика стає ключем до ширшого пізнання культури та людини.

У цій ланці особливо виразно виявляється ідея зміни статусу вчителя музики. Він перестає бути лише викладачем навчального матеріалу й постає як посередник художніх вражень і знань, який органічно вводить учня у світ музичної культури. У перехідні періоди, зокрема під час мутації голосу в хлопців, педагог пропонує не вилучати учнів з музичного процесу, а, навпаки, шукати нові форми включення – слухання музики, музикознавчі заняття, інструментальне музикування, участь у оркестрі. Це свідчить про його прагнення забезпечити безперервність музичного розвитку та зберегти зв'язок дитини з музикою на всіх етапах шкільного життя [4, 40-46].

Наступною ланкою у моделі музичної освіти Лео Кестенберга є університет, що постає не лише як осередок наукового вивчення музики, а як простір органічного поєднання науки, мистецтва і живої виконавської практики. Педагог підкреслює, що саме університет має забезпечувати дослідження теоретичних засад музики, її історії, форм, стилів і соціокультурних зв'язків, адже музикознавство пов'язане з багатьма дисциплінами й виходить за межі суто історичного опису. Водночас повноцінна репрезентація музики в університеті, на його думку, можлива лише за умови єдності наукової та практичної підготовки, що реалізується під час семінарів, участі у студентських хорах, оркестрах та у діяльності студентських об'єднань *Collegia musica*, відкритих для студентів усіх факультетів, а не лише музикознавців. Важливу роль у цій системі він відводить університетському музичному керівникові, чиє основне призначення полягає в організації живого музикування, навчанні музично обдарованих студентів, створенні хорів та оркестрових товариств, а також згуртуванні молоді навколо музичного мистецтва. Отже, університет у його моделі завершує систему музичної освіти як простір інтеграції наукового знання, виконавства та культурного життя студентства [4, 50-53].

У моделі музичної освіти Лео Кестенберга важливою ланкою безперервної музичної освіти постають і центри освіти для дорослих, покликані компенсувати обмежений доступ значної частини населення до вищої школи. На відміну від академічної моделі, музична освіта дорослих, на його думку, має будуватися не на формальному лекційному викладі, а на засадах творчої співпраці викладача і слухачів. Особливу роль музики в освіті дорослих педагог убачає в її доступності, здатності об'єднувати людей, стимулювати інтелектуальний і художній обмін, а також інтегруватися з економічними, соціальними, історичними, літературними та навіть природничими знаннями. Центри освіти для дорослих у його моделі є не лише місцем набуття музичних знань, а й осередком мистецького життя [4, 53-56]. У цьому виявляється демократичний характер моделі Лео Кестенберга та її зв'язок із ідеєю соціальної рівності у здобутті музичної освіти, що була лейтмотивом його громадської, політичної та педагогічної діяльності [2, 58].

Отже, модель музичної освіти Лео Кестенберга ґрунтується на ідеях гуманізації, безперервності, соціальної доступності та культуротворчої ролі музики. Її структура охоплює основні освітні ланки: дитячий садок, початкову школу, середню школу й професійні училища, університет та освіту дорослих. У кожній із цих ланок музика виконує не лише навчальну, а й виховну, розвивальну, культурну та інтегративну функції. Здійснений аналіз дає підстави стверджувати, що окреслена модель є однією з цілісних європейських концепцій безперервної музичної освіти, у якій поєднано педагогічний і соціокультурний виміри. Саме тому спадщина Лео Кестенберга має вагомe значення для сучасної музичної педагогіки, а її осмислення може сприяти подальшому розвитку української мистецької освіти в європейському контексті.

#### Список використаних джерел

1. Гавриленко Т. Лео Кестенберг (1882–1962): штрихи до біографічного портрета німецького музичного педагога. *Мистецтво, мистецька та позашикільна освіта: історія, теорія, практика, перспективи взаємодії*: зб. матеріалів I Всеукр. наук.-практ. конф. (29–30 листоп. 2023 р., м. Полтава). Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 77–80.
2. Гавриленко Т. Лео Кестенберг «Музична педагогіка та культивування музики» («Musikerziehung und Musikpflege»): прочитання українською. *New Inception*. 2023. № 1-2 (11-12). С. 56–70.
3. Гавриленко Т. Педагогічна спадщина Лео Кестенберга (1882–1962) у студіях зарубіжних науковців: джерела дослідження. *Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі*, матеріали VII Всеукраїнського наук.-методологічного семінару з історії освіти. Київ. Вінниця: ТВОРИ, 2022. С. 16-17.
4. Kestenbergl L. *Musikerziehung und Musikpflege*. Baden-Baden, 2021. 146 с.